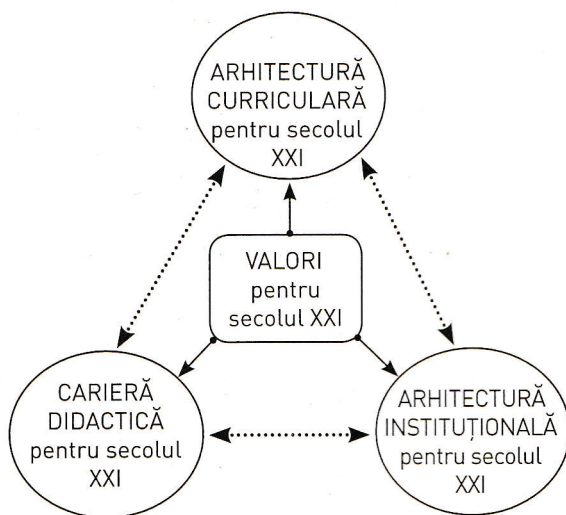

ȘERBAN IOSIFESCU • MARIAN STAȘ

EDUCAȚIE, SECURITATE NAȚIONALĂ, TRANSFORMARE CULTURALĂ

Argument consolidat pentru
schimbarea paradigmei Educației în România

CUPRINS

1. Introducere.....	5
2. Argument: Reforma, ACUM!.....	9
2.1. De ce reforma, acum?	9
2.2. Ce reformăm, acum?	12
2.3. Cum putem face, acum, o reformă autentică?	14
3. Despre <i>valori</i> și rolul lor fundamental	19
4. Pentru o nouă <i>arhitectură curriculară</i>	83
5. <i>Cariera didactică</i> – sau despre profesionismul profesoral	121
6. Spre un nou <i>cadru instituțional</i>	143
7. În loc de încheiere: nu puteți voi frâna, cât putem noi accelera!	200
8. Addendum: și iată, lucrurile încep să se întâmple!.....	203
9. Final deschis.....	214
10. Bibliografie și surse generale de informare	223

1

INTRODUCERE

Decizia de a scrie împreună această carte – chiar dacă avem stiluri diferite și chiar opinii diferite în anumite privințe – a pornit, în primul rând, din dorința de a demonstra *posibilitatea construirii unui consens național privind drumul educației în jurul unor idei-forță puse în fapt prin programe asociate*, singurele condiții fiind buna-credință, argumentele solide și voința de a ajunge la soluții negociate. Ni se spune, adesea, cu o anume parșivenie, mai ales dinspre lumea politică: „da, și noi am vrea schimbarea, dar vedeți și voi câte puncte de vedere, câte idei, câte date contradictorii există!...” Prin această lucrare confirmăm o dată în plus că, da, consensul este posibil, dar și că există modele coerente, unitare, de reformă, ce pot fi, ulterior, dezvoltate sau adaptate – numai voință să fie, de toate felurile: politică, economică, socială, sindicală, civică... Mai adăugați dumneavoastră, completând lista!...

Nu avem pretenția adevărului absolut. În schimb, zicem noi, oferim un punct de plecare credibil. În plus, cu optimismul care ne caracterizează, am stabilit, ca țintă, **anul 2015, pentru construirea unui consens național** în jurul unor idei-forță (nu neapărat cele din acest volum – dar suntem gata să negociem...), și data de **1 Decembrie 2018, pentru punctul în care întoarcerea reformei nu mai este posibilă – deci, „point of no return”**.

Al doilea motiv este *exasperarea*, determinată de lipsa reformelor reale în sistemul de învățământ. Ultimii 25 de ani au fost marcați de schimbări nenumărate, în toate subsistemele educaționale și pe toate direcțiile posibile. Acest lucru se poate dovedi foarte ușor prin evoluția indicatorilor esențiali privind educația (care s-au mișcat independent de schimbările introduse, atunci când nu au luat-o în jos...), de contra-performanța constant slabă la evaluările internaționale și de persistența problemelor în diferite analize și rapoarte naționale și internaționale – începând cu 1993 și terminând cu zilele noastre.

Al treilea motiv îl reprezintă *nevoia de acțiune urgentă*. În întâlnirile pe care, împreună sau separat, le-am avut în ultimul timp cu diferiți actori, am discutat cu un număr tot mai mare de profesori debusolați, care se simt umiliți și disprețuiți; de părinți nemulțumiți, descurajați, care caută soluții alternative de

Respect pentru oameni și cărți

tipul „de-școlarizării” („*un-schooling*”) sau al educației acasă, în familie („*home-schooling*”); de elevi revoltați, funciar inadaptați cerințelor unei școli de secol XIX, sau, dimpotrivă asociali, fără perspective și ținte de viitor (unii chiar violenți); de angajatori care spun, tot mai apăsător, că forța de muncă este din ce în ce mai prost pregătită, fiind mai ieftin să aduci muncitori bine pregătiți și harnici din China, aceiași angajatori declarând că lipsa de educație (și corupția asociată) afectează grav climatul general de afaceri din România. Deficitul de educație a ajuns, din păcate, o caracteristică socială mai mult decât evidentă, amenințându-ne tuturor viitorul. **De aceea, am numit-o problemă de securitate națională.**

Există nenumărate rapoarte, analize, studii și cercetări. Stăm pe munți de date pe care nu le vrea, în fapt, nimeni. Deci, dacă toată lumea vrea o schimbare, cum mai poate continua ceva care stârnește nemulțumirea tuturor? Ce anume ne împiedică să inițiem schimbarea paradigmei și să forțăm oamenii politici să reconsidere educația ca adevărată prioritate națională?

Din păcate, sistemul școlar (ne referim, aici, cu precădere la cel preuniversitar), este un mamut sau, mai bine, o chestie mare și informă (un „blob”) pe care nu ai de unde să o apuci, pentru că orice acțiune asupra unui punct atrage re-acțiune în altele. Să explicăm această aserțiune, prin câteva răspunsuri primite în diverse ocazii: „nu putem schimba programele cum vreți voi, pentru că avem examene naționale care evaluează altceva, și am diminua șansele elevilor noștri”; „nu putem preda în grupuri mici sau în echipă, pentru că sistemul de normare nu mă lasă să plătesc doi oameni pentru aceeași oră și nici să am colective de elevi cu 'geometrie variabilă’”; „nu pot să plătesc profesorii buni mai mult, pentru că banii vin ca subvenție și, dacă nu respect grila de salarizare, mă leagă”; „cum să fac performanță dacă inspectoratul școlar îmi trimite profesorii pe care sunt obligat să-i angajez, deși nu eu i-am ales?!...”; „cum să am rampe, toalete accesibile și dispozitive mecanice de urcat copiii cu dizabilități la etaj, când nu am mai văzut bani de investiții de 10 ani?!...” Și câte și mai câte – bref: nu putem face NIMIC!... Mai e nevoie să continuăm?

De aceea, soluțiile de schimbare nu sunt multe – fiecare din ele venind cu avantaje și dezavantaje:

1. **Schimbăm totul, deodată** – înlocuind părțile vechi ale sistemului cu părți noi (deci elefantul ar trebui înghițit cu totul sau, cum spunea cineva, ar trebui să schimbăm roțile mașinii în timpul mersului...). Nu este o soluție fezabilă, mai ales având în vedere atât slaba capacitate instituțională la vârf, cât și teama castei birocratice care conduce acum învățământul de a-și pierde puterea și influența în sistem. Cei aflați, acum, la conducere (și nu ne referim la politicieni și la consilierii lor, care trec prin Minister ca gâsca

prin apă, ci la cei „veșnici” în aparatul central și prin inspectorate) vor căuta (așa cum au făcut-o mereu) să saboteze orice schimbare, care le-ar diminua puterea și i-ar face, chiar, inutili. Așa cum s-a mai întâmplat, eșecul unei schimbări va avea consecințe dramatice asupra mai multor generații de copii și elevi și, mai grav, va compromite însăși ideea de reformă (sau ce a mai rămas din ea...). În plus, a schimba tot sistemul (curriculum, manuale, evaluare, formarea profesorilor etc.) ar fi și extrem de costisitor.

2. **Schimbăm sistemul parțial și treptat** (deci, înghițim elefantul bucată cu bucată...). Este soluția preferată, de departe, de „*establishment*” – cea mai ieftină, dar și cea mai ineficientă. De exemplu: schimbăm programele, fără a schimba sistemul de evaluare, introducem manuale digitale fără a pregăti profesorii, etc. Dar, așa cum am mai spus, o tentativă de schimbare într-un loc duce la reacții în alt loc. Am pierdut șirul ocaziilor în care ni s-a spus că „noi vrem, dar legea nu ne lasă” – de parcă ar fi Legea lui Dumnezeu, nu a oamenilor!... În plus, acesta este și modul perfect de a bate pasul pe loc, în timp ce te vâiți că faci, cu mult efort, pași mici – atât de mici, încât nici nu se văd... Marele pericol (de fapt, realitatea) este că pașii mici, chiar făcuți în direcția cea bună, pot fi re-făcuți foarte ușor înapoi, mult mai ușor decât niște „pași de uriaș”. De fapt, în ultimii 25 de ani am fost martorii acestui vals păgubos („un pas înainte – un pas lateral – un pas înapoi”) după voința celor peste 20 de miniștri ai educației și a celor câteva duzini de secretari de stat (cine le mai știe șirul!...), care s-au perindat la conducerea educației – toți visându-se Haret.
3. **Schimbăm totul, dar treptat și începând cu punctele esențiale:** avem elefantul care descrește, de la an la an, în locul lui crescând, să zicem, un inorog – sau, mai bine, un inorog, alături de un urs, alături de un armăsar, alături de un vultur, alături de un delfin... Paradoxal, chiar dacă soluția aceasta pare nu numai greu de cuprins („Cum adică, să ai mai multe sisteme paralele?!...”) dar și greu de administrat („Ar fi haos!...”), ea are câteva avantaje certe: ar permite celor care, deja, știu/pot/vor (care nu sunt, deloc, puțini...) să înflorească imediat; ar permite construirea treptată a capacității și motivației pentru schimbare a celor care nu știu/nu pot/nu vor; ar permite o folosire mai eficientă a resurselor, prin concentrarea lor în câteva puncte de atac. De altfel, doctrina militară spune că, atunci când ataci, trebuie să ai superioritate de forțe, pe tot frontul de atac, de 3/1 până la 5/1. Iar „lărgimea frontului” va fi determinată de resursele disponibile, dar și de locul în care ataci: schimbarea generală va fi facilitată dacă se vor găsi niște puncte de intrare cu efect de multiplicare – care să genereze, la rândul lor, schimbări în alte părți ale sistemului.

După cum credem că a devenit, deja, evident, suntem partizanii celei de-a treia variante. Prin această lucrare, vă propunem un model de schimbare cu patru „puncte de atac”:

- valorile pre valente – cu efect multiplicator în tot sistemul;
- arhitectura curriculară – cu efect multiplicator în sistemul de evaluare, pe piața manualelor și auxiliarelor curriculare etc.;
- cadrul instituțional – cu efect multiplicator asupra structurii de sistem și relațiilor cu beneficiarii de educație;
- cariera profesorală – cu efect multiplicator asupra formării inițiale și continue a cadrelor didactice.

Aceste patru teme sunt și principalele capitole ale lucrării noastre, precedate de un „Argument”, care se referă la modelul în sine, dând răspunsuri la trei întrebări fundamentale: „de ce?” „ce?” și „cum?”.

Și, pentru că, așa cum am mai spus, suntem diferiți ca stil și scriitură, ne-am gândit și am convenit (ne-am certat, am negociat dar, până la urmă, ne-am înțeles!) ca formatul acestei cărți să fie unul atipic: să fie și incisiv, în stil jurnalistic, dar și argumentat pe date și cercetări; să se adreseze intelectului, dar și emoțiilor cititorului.

De aceea, fiecare din cele 4 capitole esențiale (nu și „Argumentul” care le precede, din motive ce vor fi explicate imediat) a fost gândit în două părți: un „Manifest”, cu teze enunțate tare și apăsat și o „Pledoarie”, care aduce argumentele ce susțin tezele din manifest. Totodată, pentru a ușura lectura și având în vedere că lucrarea nu este, totuși, una de cercetare științifică, nu am introdus sursele bibliografice în text (deși fiecare afirmație este demonstrabilă cu date statistice rezultate ale cercetării), ci doar la sfârșitul lucrării (evident, doar sursele esențiale și publice de informare). În plus, într-o lucrare de acest tip nu pot fi atacate, în fiecare dintre cele patru domenii abordate, absolut toate aspectele ce necesită intervenții reformatoare. De aceea, ne vom referi doar la câteva, pe care le considerăm mai importante și cu putere de caz exemplar.

„Argumentul” din care derivă temele esențiale abordate în lucrare nu respectă structura explicată tocmai pentru că reprezintă baza acestei întreprinderi, platforma comună, care exprimă acordul autorilor asupra câtorva idei-forță. Acest lucru explică și dimensiunea acestui capitol, întrucât din el derivă toate celelalte idei susținute.

2 ARGUMENT: REFORMA, ACUM!

Acest slogan a mai fost folosit, în urmă cu 15 ani, pentru a promova o reformă care, însă, din motive ce vor fi discutate mai încolo, a fost întoarsă din drumul ei firesc inducând, totodată, o lehamite generală față de orice schimbare. Dar, în societatea românească de azi, tema este mai actuală decât oricând altcândva.

În acest capitol vom argumenta aserțiunea, din trei perspective: „de ce?”, „ce?” și „cum?”

2.1. DE CE *reforma, acum?*

Răspuns sec: pentru că tot mai multă lume vorbește de necesitatea reformei dar, pe de altă parte, în școală, în lumea politică, dar și în profunzimea societății domnește o stare de negare generalizată a realității. Aceasta, pe fondul unei **amenințări** critice, se constituie într-o **vulnerabilitate** critică a Educației din România și o **amenințare la adresa securității naționale**.

Amenințarea critică la adresa Educației din România (amenințare = factor extern) este că lumea din jurul nostru se schimbă într-atât de iute, fără să aștepte România, sau să-i pese dacă România ține sau nu pasul cu ea de lume, încât prin comparație noi părem că batem pasul pe loc. Iar diagnosticul, în ceea ce ne privește, e năucitor din acest punct de vedere: raportul *The Europe 2020 Competitiveness* publicat de World Economic Forum plasează în 2014 România pe locul 28 din 28 în Uniunea Europeană, pe baza indicelui agregat al competitivității. Adică, pe ultimul loc. Acest lucru este valabil la mai toți indicatorii privind creșterea economică „inteligentă” și, în general, dezvoltarea socială și umană.

Vulnerabilitatea critică la adresa Educației din România (vulnerabilitate = factor intern) este starea de negare generalizată, în profunzimea societății, a realității că Școala funcționează inercial, în derivă, profund inadecvat timpurilor de azi și de mâine, pentru că principiile sale de proiectare și organizare nu mai sunt viabile, pur și simplu. De frică sau din interes meschin (adică, incompetență și impostură combinate în doze letale), porțiuni importante din straturile definitorii ale societății în raport cu Educația – clasa politică, profesorii, elevii,